

наковые организационно-технологические условия, методы и формы продажи товаров и оказания услуг, единые требования к качеству товаров и их цене. Франшизу можно определить как договор, по которому одно лицо, владелец франшизы (франчайзер), имеющий разработанную систему ведения определенной деятельности, разрешает другому лицу – пользователю франшизы (франчайзи) использовать эту систему согласно требованиям франчайзера за вознаграждение (компенсацию). Основой договора на франшизу является лицензия на пользование системой франшизы, включая право на использование товарного знака, знака обслуживания, фирменного наименования, фирменной технологии, ноу-хау и других объектов исключительных прав, выданная владельцем франшизы [1].

Наиболее распространенными видами деятельности по договору франшизы являются рестораны быстрого обслуживания (McDonald's, Subway), кафе-мороженое, продуктовые магазины. Крупнейшими экспортерами франшизы являются корпорации «Кока-кола», «Пепсико», «Фанта» и др. [5].

Возрастающая ценность информации и знаний – тенденция, наблюдаемая во всем мире, связанная со становлением инновационной экономики, обуславливает необходимость изучения интеллектуальной собственности как одной из основополагающих экономических категорий современной науки и анализа ее экономической природы с целью формирования научной базы для проработки практических вопросов функционирования интеллектуальной собственности и формирования инновационной направленности экономики страны.

Таким образом, вышеперечисленные формы передачи объектов ИС имеют важное практическое значение для участников инновационного процесса, поскольку позволяют получать определенную выгоду при продвижении инновационными предприятиями на внешние рынки.

СПИСОК ЦИТИРУЕМЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Кудашов, В.И. Управление интеллектуальной собственностью. – Минск: ИВЦ Минфина, 2007.
2. Рубашный, В.С. Инновационный менеджмент и интеллектуальная собственность: курс лекций. – Минск: ФУАинформ, 2007.
3. [Электронный ресурс] / Договор факторинга. – Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_law/653 – Дата доступа: 04.03.2011.
4. [Электронный ресурс] / Сублицензия. – Режим доступа: <http://www.enc-dic.com/economic/Sublicenzija-15318.html>. – Дата доступа: 03.03.2011.
5. Кудашов, В.И. Интеллектуальная собственность: охрана и реализация прав, управление: учебное пособие. – Минск: БНТУ, 2004.

УДК 821.161.3+82-1/29

Канцавы М. М.

Навуковы кіраўнік: кандыдат філалагічных навук Борсук Н.М.

УРОК М. БАГДАНОВІЧА ПА ВЫКАРЫСТАННІ ЖАНРАВЫХ ФОРМ ЎСХОДНЯЙ ПАЗЭЗІІ (ТАНКА, ХОКУ)

Урок М. Багдановіча па выкарыстанні паэтычных форм, якія былі выпрацаваны гісторыяй усходніх паэтычных культур, не засталіся не заўважанымі нашымі сучаснікамі. На старонках паэтычных зборнікаў М. Танка, У. Арлова, М. Шайбака, Р. Барадуліна, А. Глобуса і інш. знаходзім вершы, напісаныя ў жанрах танка, хоку. Доўгі час цвёрдыя жанравыя формы на радзіме па вядомых прычынах не культываваліся, але ў далёкім

замежы плённа ў жанрах танка і хоку працавалі Я. Золак, Р. Крушына. Наша задача – асэнсаваць напрацоўкі берасцейскага творцы Я. Збажыны па выкарыстанні вышэйпера-лічаных жанравых форм.

Паэт удала захоўвае арыгінальную будову верша (трохрадкоўе з кананічнаю колькасцю радкоў 5-7-5). Ён умее з псіхалагічнай дакладнасцю ўвасобіць у творчасці эстэтычныя каноны складання хоку, большасць з якіх была распрацавана яшчэ да XVII ст. Эстэтычныя патрабаванні, што прад'яўляюцца да жанру хоку, гучаць: «Саторы – што значыць азарэнне, прасветленасць, духоўнае абуджэнне, раптоўнае адкрыццё ісціны...; Хосомі – тонкасць, ломкасць, крохкасць, суперажыванне, зліццё са светам, расплыванне ў свеце; Фузкі-Рюко – нязменная зменлівасць, адзінства руху і спакою» і г. д. [1, с. 6].

Праца ў жанры хоку актывізуе працэс нараджэння паэтам арыгінальных сімвалаў. З вобразам-сімвалам кветкі эдэльвейс мы сустрэліся ў хоку «Рву эдэльвейсы»: «Рву эдэльвейсы. / Водару асфадзляў / Прагне каханне». Жыццесцвярджалны пачатак ува-соблены ў кветцы эдэльвейс, што расце высока ў гарах. Суквецце гэтай расліны падобна на белую зорку. У хоку яна ўспрымаецца як зямная пасланніца Зоркі Венеры – багіні кахання. Такім чынам, Ян Збажына паэтызуе прагу кахання, тую жыццёвую сілу, што здымае боль і трагізм быцця і разнявольвае чалавека. Натуральна ўвасабляюцца ў хоку «Рву эдэльвейсы» такія эстэтычныя патрабаванні да гэтага жанру, як «Фуга-но-Макото (апяванне сапраўднай прыгажосці), Югэн (запаветная прыгажосць, глыбіня, неспазна-насць да канца)» [1, с. 6].

Вобраз маладзіка, што высвечваецца ў паэтычным радку «ноч сярпом жне пыл» (хоку «Ноч сярпом жне пыл»), дапамагае адчуць няўтульнасць лірычнага героя Я. Збажыны ў суровай прозе жыцця, паглыбіць узнятую аўтарам праблему судносін чалавека з касмічнай прасторай. Начны час, калі ён застаецца сам-насам са сваімі думкамі на ўлонні прыроды, не ўзмацняе самоты героя, а дазваляе засяродзіцца на сутнасным у жыцці, зразумець, што за непазбежнасцю наступае пара абнаўлення і квітнення: «Шпур-ляю глыж у ставок – / Круці на вадзе». Вера ў мудрую дыялектыку жыцця аказваецца мацнейшай за часовую неўладкаванасць, бытавую мітусню.

Ян Збажына, звярнуўшыся да жанраў танка і хоку, марыў «разняволіць напеўны рыф-маваны верш» [2, с. 3]. Гэта не стала для яго самамэтай. Разняволенне, на наш погляд, адбываецца за кошт узбагачэння паэтычнай лексікі («сненне»: «Каляровая // Нявыказа-насць снення»), паглыблення медытатыўных матываў, здольнасці паэта афарыстычна мысліць. Гэта датычыцца не толькі радка, у якім сканцэнтравана з максімальнай сціспасцю значная, глыбокая думка (напрыклад, «Засмяглыя – завянуць!»). Па сваёй сутнасці хоку і танка Я. Збажыны афарыстычныя цалкам. У іх у арыгінальнай, па-мастацку даска-налай і запамінальнай форме заключана нечаканая выснова. Да месца будзе прыгадаць паэтычнае азначэнне жанру хоку Рамона Гомеса дэ ла Серна: «Хоку – паэтычная тэле-грама».

У хоку «Эпітафія» слова эпітафія з'яўляецца своеасаблівым сінонімам слова памяць, бо здаўна вядома, што эпітафіі пішуцца для жывых, а для памерлых служаць паніхіды. «Жывым застаюцца помнікі, курганы, магілы, эпітафіі... і слёзы, калі быць шчырымі – слёзы аб сваёй долі, што жыццё збыднела яшчэ на аднаго чалавека. І ўсё для таго, каб ніколі не памірала жывая чалавечая памяць, што і яны жылі на гэтай зямлі, і яны любілі (алісьці, і ў іх быў свой зорны час» [3, с. 7]. Я. Збажына звяртаецца да людзей, нагад-вае ім, што памяць жывых павінна хоць штосьці супрацьпаставіць няўмольнай смерці, гым больш, смерці нечаканай, раптоўнай. Колькі няздзейсненых спраў засталася пасля иаладога чалавека!.. На такі роздум наводзяць нас паэтычныя радкі з хоку берасцейска-

га аўтара «Малады нябожчык смерць / Упрыгожвае». Словы з пахавальнага абраду «Вечная памяць! Вечны спакой...» успрымаюцца намі менавіта ў такім жа кантэксте. Прысутныя на пахаванні вымаўляюць іх, у першую чаргу, дзеля тых, хто застаецца жыць на зямлі. У такіх хвіліны, як ніколі, людзі адчуваюць сваю паяднанасць з усім чалавецтвам. Такім чынам, у слове «эпітафія» Я. Збажына тонка зашыфраваў медытацыю такіх філасофскіх катэгорый, як жыццё і смерць. М. Танк гэта здолеў зрабіць у слове «нірвана» (хоку «Рэкі, як людзі»), што ў перакладзе з санскрыту азначае згасанне: Закаччае чалавек свой жыццёвы кругабег, – разважае паэт, каб растварыцца ў акіяне вечнасці.

Заўважана, што жанр хоку спрыяе актыўнаму развіццю індывідуальнага пачатку творцы. «А як вядома, – справядліва адзначае ў кнізе «Сучасная беларуская паэзія» У. Гніпамедаў [4, с. 181], – без свайго я ў літаратуры няма чаго рабіць. Тым больш у паэзіі, дзе арганічная зростанасць асобы і таленту вызначае і творчы патэнцыял паэта, і важнасць яго сацыяльна-мастацкіх адкрыццяў, і іх індывідуальную непаўторнасць».

У творчасці японскіх паэтаў на першы план выступае рэфлектыўны бок творчага акта (адлюстраванне і адначасова роздум). Сапраўды, пры напісанні танка ці хоку (скарочаны варыянт танка) актыўна працуе не столькі слоўна-выяўленчая вобразнасць, колькі думка. І гэта адна з прычын звароту Я. Збажыны, творчасць якога належыць да інтэлектуальна-філасофскай плыні, да названага жанру. Магчыма, ён заўважыў, што не ўсё і не заўсёды можа быць вытлумачана свядомасцю чалавека, які часта здзяйсняе ўчынкі на ўзроўні інтуітыўным, эмацыянальным. Адсутнасць рацыянальнага элемента ў творчым працэсе (дарэчы, гэта адзін з эстэтычных канонаў складання хоку) спрыяе творчым азэрэнням, працы фантазіі, уважліваму стаўленню да кожнай дробязі.

Безліч думак, асацыяцый нараджае звычайная кропля на сцяне, у якую ўглядаецца паэт з тонкім мастацкім чуццём: «Кропля на сцяне / Утаймоўвае думкі. / Разглядаю іх».

Маленькаю кропляю ў складаным свеце дарослых адчувае сябе немаўля (хоку «Немаўля плачыць»). Для яго бацькоў гэтая кропля ўвасабляе сумную ісціну: жыццё – поле бітвы, рэчаіснасць напоўнена няўмольнымі супярэчнасцямі. Мы не можам быць перакананы ў перамозе добра над злом, у тым, што радасць перасягне боль. Так заўжды было і будзе, бо калі не – то жыццё спыніцца. На жаль ці на шчасце, дзіця гэтага не разумее. Яно марыць гэтыя непрымірымых супрацьлегласці згарманізаваць у адзінай жыццёвай кроплі.

Творчасць Я. Збажыны ўзбагачаецца роздумна-медытатывымі інтанацыямі. Паэт думае пра вечнае, спрабуе зразумець глыбіннае, сутнаснае. Так, у мастацкай палітры танка «Нябожчык едзе» і хоку «Рапранутая / Прыгажуня ў трупярні / Моцна смярдзела» пераважае змрочнасць, паныласць фарбаў. Трапляючы з паэтам у эпіцэнтр бяды, мы адчуваем сябе бездапаможнымі перад тварам смерці: «Нябожчык едзе / На могілкі. Воз трасе / Па калдобінах. / Нязмязаныя колы / Скуголлем рэжучь вушы».

Тужлівы настрой, што пануе ў прыродзе, выклікае ў душы лірычнага героя распачны настрой і сум, абвастрае пачуццё адзіноты: «Дождж ліў як з вядра. / Парасону ўсё роўна. / Ён спаў на шафе».

Чаму краса недаўгавечная? Чаму каханне нечакана ўзнікае і таксама невядома куды знікае, «як падаючы снег», а ў душы застаюцца сум і адчуванне далучанасці да разуменнага жыццёвага кругабега. Гэтыя пытанні Ян Збажына акрэслівае ў хоку «Трачу прытомнасць». Ён не робіць нават спробы паказаць, як нараджаецца краса, як заяўляе аб сабе ў Сустве, а потым нечакана раствараецца ў ім (гэты працэс можна назіраць, напрыклад, у вершы М. Багдановіча «Срэбныя змеі»). Такого падыходу патрабуе абраная Я. Збажыной жанравая форма. Тэма кахання паглыбляецца паэтам у хоку «На шальках вачэй».

Я. Збажыну, гісторыку па адукацыі, добра вядома; што за душу продкаў змагаліся тры веры: язычніцтва, праваслаўе, каталіцызм. Ён добра ўсведамляе, што ў імя Хрыста была праліта кроў і паганскі Бог вымагаў чалавечых ахвяр. Нягледзячы на гэта, паэт прызнае наканаванасць перамогі хрысціянства над язычніцтвам. Зарукай таму – гуманнасць хрысціянскіх ідэй. Аўтар марыць сваёй творчасцю паспрыяць духоўнаму ўдасканаленню асобы. Відаць, таму Я. Збажына не прымае і не разумее метамарфозу, калі «паганскі ідал / Ператварыўся ў мараль» (хоку «Паганскі ідал»).

Цікава і каштоўна, што ў творах Я. Збажыны арганічна паяднаны агульначалавечыя і нацыянальныя праблемы. У танка «Дзве ружы ў вазе» позірк паэта звернуты да васілька, сціплай палявой кветчкі блакітнага колеру. У ёй увасоблена беларуская душа, якая ў розныя гістарычныя часы пакутавала, але заўсёды з надзеяй імкнулася ў будучыню: «Зайздросчу яму // І выплюхваю ваду. // Засмяглыя – завянуць!» Апошні радок танка – гэта і сцверджанне, і адначасова перасцярога тым, хто не разумее, што перакройванне свядомасці асобы пачынаецца з нігілістычнага адштурхоўвання таго, што здабыта бацькамі.

З праведзенага аналізу вынікае, што Ян Збажына не ставіць перад сабой мэты ўмешвацца ў жыццёвы працэс, не дае парады, не ўказвае прычыны. Ён спрабуе прыцягнуць увагу чытача да праблемы жыцця і смерці («Смерць вылучае», «Нябожчык едзе»), да разваг аб наканаванасці перамогі хрысціянства над язычніцтвам («Паганскі ідал»), задумаецца аб змесце і сэнсе чалавечага быцця («Немаўля плачыць», «Дна не існуе»). Паэта не пакадае абыякавым тэма адзіноты («Дождж ліў як з вядра»), красы («Трачу прытомнасць»), кахання («На шальках вачэй»), хвалюе вобраз жанчыны («Пішу жанчыну»). Гегелеўская трыяда «тэзіс – антытэзіс – сінтэз» у танка і хоку «спраўджваецца не непасрэдна як у цвёрдых жанравых формах, дзе думку нельга абарваць і даць чытачу дадумаць, бо патрабуецца яе развіццё, працяг і завяршэнне пэўнай высновай, а ўскосна» [5, с. 37].

Мажліва, для Я. Збажыны знаёмства з японскай культурай дапамагае выкараніць з ужытку дылетанства як культурны феномен. У Японіі мастак можа прэтэндаваць на прызнанне, на стварэнне ўласнай школы толькі пасля таго, як авалодае ўсім патэнцыялам ведаў, што назапашаны былі папярэднімі пакаленнямі.

Думкі паэта аб творчасці ўвасоблены ў хоку «Дна не існуе», якое сугучна перажыванням Р. Крушыны (хоку «Муза, не ўцякай!»). «Шлях да ўласнага» – шлях выпрацоўкі свайго ўласнага стылю, пазнання асаблівасцей літаратурнага працэсу, ва ўяўленні паэта не мае межаў («дна не існуе»), але на ім давядзецца паспытаць шмат пакут («бясконцае падзенне»). Да такіх разважанняў падводзіць нас і Я. Збажына. Адчуць стан душы творцы, калі нельга не пісаць, нягледзячы на розныя перашкоды аб'ектыўнага і суб'ектыўнага плану, дапамагае Р. Крушына праз вобраз «у крыві агонь» («Муза, не ўцякай! / маё сэрца да цябе! / У крыві – агонь»).

Ян Збажына, як сведчыць яго творчасць, – паэт-эксперыментатар, інтэлектуал, вальнадумец, які пры гэтым не баіцца здавацца ў вачах некаторых чытачоў «дзіваком», «грубым», «дзёрзкім». Ён здолеў улавіць рытм метамарфоз, што адбываюцца ў Сусвеце, паяднацца душою з даследуемым аб'ектам і адлюстравачь гэта ў сваіх творах. Зразумела, што гэта адбылося не без уплыву будыйскай філасофіі, паводле якой канчатковая мэта мастацтва – дасягнуць стану экстатычнага паяднання з аб'ектам адлюстравання.

Паэт перакананы, што праз мінімальную колькасць слоў можна дакладней перадаць дзеянне, малюнак, думку, стан душы, стварыць больш дасканалы вобраз. На шляху вырашэння пастаўленай задачы Я. Збажына свядома, мэтанакіравана звярнуўся да жанраў

хоку, танка. Бясспрэчна, паэт сваёй творчасцю ў гэтых жанрах прадэманстраваў нам станючыя моманты «лаканічнага» пісьма. Да заслуг паэта неабходна дадаць, што ён стварае класічныя ўзоры танка і хоку, у той час, як у творчасці іншых беларускіх паэтаў можна назіраць парушэнне нарматыўнасці, якое выклікана імкненнем разняволіць гэтыя вершаваныя формы (танка Р. Барадуліна «Пад зялёную руку»).

На шляху авалодання жанрамі танка, хоку беларускае вершаскладанне дасягнула значных поспехаў. Усвядомленыя эстэтычныя пошукі сучаснага паэта Я. Збажыны ў вышэй пералічаных жанравых формах вызначаюцца ўнутранай сілай пачуцця. Мастак слова далучае чытача да вырашэння агульначалавечых праблем, напauняе верш роздмна-медытатыўнымі інтанацыямі, арганічна паядноўвае ў творы агульначалавечыя і нацыянальныя праблемы, з максімальнай сцісласцю выяўляе значную, глыбокую думку. Праца ў жанрах танка і хоку спрыяе актыўнаму развіццю індывідуальнага пачатку, вучыць уважлівым адносінам да слова, актывізуе працэс нараджэння сімвалічных вобразаў, выпрацоўвае ўменне афарыстычна мысліць. Відавочна, працягваючы традыцыі М. Багдановіча, сучасны паэт паспяхова папauняе скарбніцу сусветнай культуры, напauняе цвёрдыя вершаваныя формы, якія не атрымалі паўсядзённай прапіскі на беларускай глебе, нацыянальным духам, наглядна паказвае, як беларускае слова яскрава гучыць у магутнай плыні сусветнай літаратуры.

СПІС ЦЫТАВАННЫХ КРЫНІЦ

1. Адамчык, У. Лёс хоку // Крутлы год: Хоку беларускіх паэтаў. – Мінск: Літаратура, 1996. С. 5 – 6.
2. Касю, А. Самакаштоўнасць характава // Заря. – 1996. – 12 декабря. – С. 3.
3. Кудласевіч, А. Memento Mori // Анталогія беларускай эпітафіі / Уклад., аўт. прадм. і арт. А. Кудласевіч. – Мінск: Ураджай, 2000. – 222 с.
4. Гніпамёдаў, У. Сучасная беларуская паэзія: Творчая індывідуальнасць і літаратурны працэс. – Мінск: Навука і тэхніка, 1983. – 304 с.
5. Федарцова, Т. 3 гісторыі цвёрдых жанравых формаў // Роднае слова. – 2000. – № 12. – С. 37 – 38.

УДК 882.6.09

Канцавы М.М.

Навуковы кіраўнік: канд. філалагічных навук Борсук Н.М.

УЗБАГАЧЭННЕ БАГДАНОВІЧАЎСКОЙ ТРАДЫЦЫІ

Праблема традыцыі і наватарства ўваходзіць у кола актуальных пытанняў, якімі займаецца сучаснае літаратуразнаўства. Арыентацыя мастакоў слова на пераемнасць лепшых традыцыі папярэдняй – адзін з надзейных сродкаў агульнага пад'ёму культуры, літаратуры. «Як бы ні быў геніяльны пісьменнік, ён не з'яўляецца сам цераз сябе. У ім жыве ўся культура чалавецтва» [1, с. 28]. З літаратуразнаўчага боку асаблівую значнасць для нас уяўляе прыватнае пытанне літаратурнай пераемнасці – традыцыі, што ідзе ад пісьменніка да пісьменніка, ад старэйшага пакалення творцаў да наступных паэтычных пакаленняў. У такім ракурсе нас цікавіць уплыў традыцыі М. Багдановіча на сучасных паэтаў (на матэрыяле творчасці паэтаў Берасцейшчыны). Гэты важны аспект акрэсленай праблемы і стане самастойным прадметам нашага даследавання.

Наследаванне мастаку слова, якога адчуваеш блізім сабе па духу, светаадчуванні, спрыяе выяўленню творчай індывідуальнасці і вопытных, і пачынаючых творцаў, актыўнасці іх як мастацка-эстэтычных, філасофскіх, маральных пошукаў, так і знаходак у галіне паэтыкі. Такім чынам, паняцце «традыцыя» не сінанімічнае нечаму кансерватыўнаму, адмоўнаму. «Сапраўднымі наватарамі нярэдка аказваюцца не эксперымента-